

Čas v porazdeljenih sistemih [UDS:8]

- čas je pomemben element v vsakem programu, sploh v porazdeljenem
  - iztek časa (*angl.* timeout) pri detekciji napak
  - vrstni red dogodkov
- pri zaporednih programih je potek izvajanja programa lahko razbrati, saj se vsi ukazi izvajajo eden za drugim
- v porazdeljenih sistemih ni skupne globalne ure, s katero bi lahko določali vrstni red dogodkov in procesi se lahko izvajajo sočasno

Fizične ure [UDS:8.1]

- na skoraj vseh računalniških sistemih ima proces dostop do fizične ure
  - realni čas (*angl.* wall-clock time) in procesorski čas (*angl.* CPU time)
- merjenje realnega časa s kristalom kvarca
  - kristal kvarca je poceni in ni preveč natančen
  - frekvenca nihanja je odvisna od mnogih dejavnikov (proizvodni proces, temperatura)
  - zdrs ure (*angl.* clock drift) je relativna hitrost ure glede na točno uro
    - merimo ga v enotah PPM (*angl.* parts-per-million), mikrosekundah na sekundo
  - zamik ure (*angl.* clock skew) je razlika med vrednostmi ur v nekem trenutku
  - uro s kristalom kvarca je treba periodično sinhronizirati
- merjenje realnega časa z atomsko uro
  - izkoriščajo kvantno-mehanske lastnosti atomov
  - sekunda je definirana kot 9.192.631.770 nihajev atoma Cs-133
  - natančnost 1 sekunda v 3 milijonih let
  - čas TAI (*angl.* time atomic international), povprečje več kot 300 ur
  - atomske ure so v satelitih GPS, vrednost v sporočilu
- atomska in astronomska ura
  - zemlja se ne vrti tako natančno, kot niha atom Cs-133
  - potrebno je usklajevanje ur
  - čas UTC (*angl.* universal time coordinated)
    - dvakrat na leto (30.6. in 31.12. ob 23:59:59) mu lahko odvzamejo sekundo (takojšen premik na 00:00:00) ali dodajo sekundo (premik na 23:59:60 in potem na 00:00:00)
    - prestopna sekunda [angl. leap second](#)
    - dan je lahko dolg 86.399, 86.400 ali 86.401 sekund
    - težave v programski opremi (hrošč v jedru Linux je pripeljal do živega objema, zaustavljen letalski promet v Londonu 30.6.2012)
    - danes programska oprema prestopno sekundo uvaja postopno, čez daljše časovno obdobje
    - čas na operacijskem sistemu Linux se meri v sekundah od 1.1.1970 00:00:00, čas na operacijskih sistemih Windows pa od 1.1.1601 00:00:00 UTC; noben čas ne upošteva prestopnih sekund
    - pri uporabi časovnih žigov v porazdeljenih sistemih so prestopne sekunde pomembne
- protokol NTP za periodično sinhronizacijo ure
  - angl.* network time protocol
  - strežnik je naprava z natančno (atomsko) uro
  - odjemalec določi zamik svoje ure iz časa potovanja sporočila in odziva
  - iz izmerjenega zamika lahko prilagodi svojo uro
  - ura lahko skače naprej ali nazaj v času
    - problem pri primerjanju časovnih žigov v dnevniku
- večina operacijskih sistemov pozna monotono uro, pri kateri ne prihaja do skokov
  - meri relativni čas od poljubnega dogodka (zagon procesa)
  - vedno samo narašča, idealna za merjenje časa
  - znotraj procesa jo lahko uporabimo v dnevniku
  - neuporabna pri primerjavi dogodkov med procesi
- časi v jeziku go: [cas.go](#)
  - paket `time`, struktura `time.Time` vključuje čas UTC in monotoni čas
  - primer izpisa

```
Time start: 2024-12-02 13:09:24.048793126 +0000 UTC m=+2.001038343
Time end   : 2024-12-02 13:09:25.048848009 +0000 UTC m=+3.001093326
Time elapsed (wall-clock): 1.000054883s
Time elapsed (monotonic) : 1.000054983s
```

- razlika monotoni časov (m) je enaka izpisanemu pretečenemu času, razlika monotoni časov je 100 nanosekund večja

Usklajevanje ur po protokolu NTP

- strežniki stratum 0 (atomska ura ali sprejemnik GPS), 1 (strežnik, ki je usklajen s stratum 0), ...
- operacijski sistem privzeto uporablja enega od strežnikov
- pošiljanje več zahtev za boljšo statistiko, lahko bi podatke pridobili z več strežnikov
- dosežemo, da je običajen zamik ure največ nekaj milisekund, ob slabih pogojih lahko bistveno več
- vzroki: omrežje, procesiranje
- zadnja verzija: [RFC 5905](#)
- shema
- meritev
  - odjemalec strežniku pošlje sporočilo s časovnim žigom t_1
    - t_1 potrebujemo za izračun; če ga zapišemo v sporočilo, nam ga ni treba hraniti v pomnilniku
    - ob pošiljanju več sporočil, ne potrebujemo nobene evidence o poslanih sporočilih
  - ob sprejemu sporočila strežnik zapiše svoj časovni žig, t_2
  - ob oddaji odgovora, strežnik v sporočilo poleg časovnih žigov t_1 in t_2 vpiše tudi časovni žig oddaje t_3
  - ob prejemu odgovora, odjemalec zabeleži časovni žig t_4
  - časovni žig t_1 preberemo iz telegrama, tako nam ni treba hraniti časa t_1 ob pošiljanju
- izračun
  - čas potovanja sporočila in odgovora je $\delta = (t_4 - t_1) - (t_3 - t_2)$
  - v trenutku, ko odjemalec prejme odgovor, je čas na strežniku $t_S = t_3 + \delta/2$
  - zamik ure je tako $\theta = t_S - t_4 = (t_2 - t_1 + t_3 - t_4)/2$
- popravljanje ure
  - manjše razlike, $|\theta| < 125 \text{ ms}$, odjemalec prilagodi počasi, s tem da uro povečuje malce hitreje ali počasneje
  - v primeru večje razlike, $125 \text{ ms} \leq |\theta| < 1000 \text{ s}$, odjemalec svojo uro nastavi na novo vrednost
  - v primeru zelo velike razlike, $1000 \text{ s} \leq |\theta|$, zazna težavo in ne naredi ničesar
- primer: [odjemalecNTP.go](#)

Logične ure

- ure realnega časa ne znamo zanesljivo sinhronizirati med procesi na različnih vozliščih, zato z njo ne moremo zanesljivo razvrščati dogodkov
- primer
  - proces A pošlje sporočilo m_1 procesoma B in C
  - proces B se odzove in pošlje sporočilo m_2 procesoma A in C
  - zaradi zakasnitve sporočila m_1 pri prenosu od procesa A na C, je vrstni red na C nesmiseln
  - lahko dodamo časovni žig, vendar se zaradi omejitev protokola NTP tudi v tem primeru lahko zgodi podobno - če ura na procesu A prehiteva uro na procesu B, ima lahko sporočilo m_1 novejši časovni žig kot sporočilo m_2
- pri zaporednih procesih se vedno ena operacija izvede pred drugo, imamo vzročno povezavo prej-potem (*angl.* happened-before)
- dogodek XX se je zgodil pred dogodkom YY , če velja
  - XX in YY tečeta na istem procesu in se je XX zgodil pred YY
  - dogodek XX je pošiljanje sporočila, dogodek YY pa sprejemanje istega sporočila
  - obstaja dogodek ZZ , za katerega velja, da se je dogodek XX zgodil pred dogodkom ZZ in dogodek ZZ pred dogodkom YY
- potrebujemo algoritem, ki bo vzročno povezavo prej-potem zagotavljal v porazdeljenih sistemih
- logične ure merijo čas v dogodkih
  - ob dogodku algoritem določi logični časovni žig
  - logična ura mora zagotavljati, da bosta imela v istem zaporednem procesu dva zaporedna dogodka različna logična časovna žiga (kasnejši višjo vrednost)

Lamportova ura [UDS:8.2]

- ideja:
  - po zajtrku pošljemo elektronsko pošto prijatelju, prijatelj jo prebere pred kosilom; zajtrkovali smo preden je prijatelj kosil
  - pošiljanje sporočila je sinhronizacijska točka
  - dogodki pred sinhronizacijsko točko so se morali zgoditi pred dogodki za sinhronizacijsko točko
- algoritem
  - vsak proces ima svoj števec dogodkov
  - na začetku je števec dogodkov nastavljen na nič
  - ob dogodku proces poveča števec dogodkov za 1
  - ko proces pošlje sporočilo
    - poveča števec dogodkov za 1
    - števec dogodkov pripne sporočilu
  - ko proces sprejme sporočilo
    - primerja števec dogodkov s števcem dogodkov, ki ga je dobil v sporočilu,
    - števec dogodkov nastavi na maksimum obeh vrednosti
    - števec dogodkov poveča za 1
- pravila zagotavljajo, da je za dogodek XX , ki se je zgodil pred dogodkom YY , logični časovni žig $T_X.TX$ manjši od logičnega časovnega žiga $T_Y.TY$ (dogodek $D_{A2}.DA2$ se je zgodil pred $D_{B2}.DB2$)
- dva nepovezana dogodka imata lahko isti logični časovni žig (dogodka $D_{A1}.DA1$ in $D_{C1}.DC1$)
- dogodke lahko strogo uredimo, če števcu pripnemo oznako procesa (za dogodka $D_{A1}.DA1$ in $D_{C1}.DC1$ bi potem imeli števca 1A in 1C)
- vrstni red še vedno ne odraža vzročne povezave (dogodka $D_{B1}.DB1$ in $D_{C1}.DC1$)
- Lamportova ura predpostavlja proces z zaustavitvijo, s shranjevanjem števcov na disk pa enostavno lahko podpremo tudi obnovljivi proces
- z Lamportovo uro ne moremo določiti vzročne povezanosti vseh dogodkov ali ugotoviti, da sta dogodka sočasna

Vektorska ura [UDS:8.3]

- vektorska ura zagotavlja, da se je dogodek z nižjim časovnim žigom zgodil pred dogodkom z višjim časovnim žigom
- vsak proces ima tabelo števcov dogodkov; števecv dogodkov je toliko, kolikor je sodelujočih procesov
- tabela števcov dogodkov predstavlja logični časovni žig
- algoritem
  - na začetku so vsi števci dogodkov v tabeli nastavljeni na nič
  - ob dogodku proces poveča svoj števec dogodkov v tabeli za 1
  - ko proces pošlje sporočilo
    - poveča svoj števec dogodkov v tabeli za 1
    - pošlje sporočilo, ki mu pripne tabelo števcov dogodkov
  - ko proces prejme sporočilo
    - primerja tabelo števcov dogodkov s tabelo števcov dogodkov, ki jo je dobil v sporočilu
    - vse števce dogodkov v tabeli nastavi na maksimum svoje vrednosti in istoležne vrednosti v prejeti tabeli
    - svoj števec dogodkov v tabeli poveča za 1
- logične časovne žige vektorske ure lahko delno uredimo
  - dogodek XX z logičnim časovnim žigom $T_X.TX$ se je zgodil pred dogodkom YY z logičnima časovnim žigom $T_Y.TY$, če
    - je vsak števec v $T_X.TX$ manjši ali enak istoležnemu števcu v $T_Y.TY$ in
    - je vsaj en števec v $T_X.TX$ manjši od $T_Y.TY$
  - če se dogodek XX ni zgodil pred YY in se tudi dogodek YY ni zgodil pred XX , potem vzamemo, da sta dogodka sočasna
  - primer: dogodek $D_{A2}.DA2$ se je zgodil pred dogodkom $D_{B2}.DB2$, vrstnega reda dogodkov $D_{B1}.DB1$ in $D_{C1}.DC1$ pa ne moremo določiti - vzamemo, da sta se zgodila sočasno
- problem vektorske ure so velike zahteve po pomnilniku in pasovni širini, boljše rešitve
- paket za vektorske ure v jeziku go: [GoVector](#)
- [vektorska ura](#) ([strežnik](#) in [odjemalec](#))